Päritav päris Eesti

Muinsuskaitse Nõukogu muinsuskaitsepoliitika visioon aastani 2030

Kultuuri- ja pärandipoliitika kujundajatele
ja selle rakendajatele

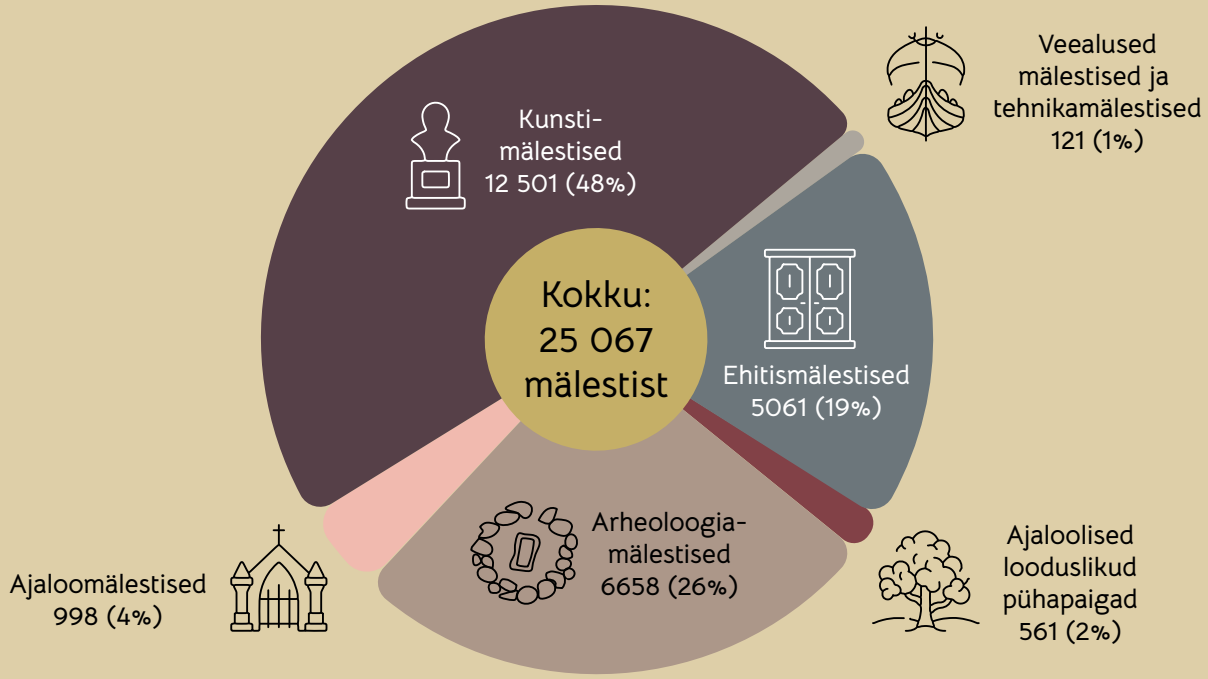

EESTIL ON RIKKALIK KULTUURIPÄRAND, nii aineline kui ka vaimne. Selle olemasolu ja edasikandmine seob mineviku tulevikuga, määrab eristuva identiteedi, kogukonna- ja kohatunde, loob nii kultuurilist kui ka majanduslikku väärtust, inspireerib ja ankurdab samaaegselt.

KULTUURIPÄRAND ON RIIKLIKU IDENTITEEDI ALUSTALA JA KAITSETAHTE LÄTE. Eristuv keel ja kultuur on see, mis on kahel korral võimaldanud meil luua oma riiki. Kultuuripärand on elurikkuse ja -kvaliteedi allikas.

Pärand on ka see, mis SEOB MEID MUU MAAILMAGA, teeb osaks euroopalikust kultuuriruumist, nähtavaks ja mõistetavaks teistele.

Meil on akadeemiline võimekus pärandivaldkonna mõtestamiseks, uurimiseks ja arendamiseks. Eestis töötavad muinsuskaitse valdkonnas pädevad eksperdid; meil on enam kui saja aasta pikkune ametkondliku muinsuskaitse kogemus.

Kultuur ja kultuuripärand on laiem kui see, mida riiklikult kaitseme või institutsionaalselt säilitame, kuid vajab pidevat hoolt ning haldamist.

Muinsuskaitsenõukogu liikmed näevad vajadust töötada selle nimel, et Eesti kultuuripärandi väärtuslikum osa säilib ja me riigina panustame sellesse **senisest oluliselt rohkem.**

EV Põhiseadus seab meile ülesande: „Kõikumatus usus ja vankumatus tahtes kindlustada ja arendada riiki, /…/ mis peab tagama eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise läbi aegade /…/“. Seda ülesannet ei täida keegi teine kui eesti keele ja kultuuri kandjad.

KULTUUR JA KULTUURIPÄRAND SELLE OSANA ON KORRAGA NII VABADUS, VÕIMALUS KUI KA KOHUSTUS.

Mida me tahame?

- Soovime, et see, mis teeb Eestist Eesti – meie kultuur ja kultuuripärand –, PÜSIB RIIGI ARENGU KESKMES julgeolekukriiside ning digitaliseeriva ja ühtsustuva maailma tingimustes.

- Tahame anda tulevastele põlvedele edasi Eesti, mis on OMA JA PÄRIS – maa, kus maailma tuultes sirutume nii kõrgele, kui juured lubavad.

- Targa rahva ja tema kirjapandud loo kõrval mõistame ja hoiame FÜÜSILISE, arheoloogilise ja ehitatud MÄLU KANDVUST.

- Tõdeme, et mälu ja identiteedi EELDUS ON OLEMASOLEV, SÄILINUD AINELINE PÄRAND ning tähenduslikud, identiteeti toetavad ja loovad **seosed** inimeste, paikade ja minevikuga.

- Tahame, et riikliku pärandihoiu VASTUTUS EI HAJU – kultuuripärand on ühine väärtus. Igal kodanikul on roll selle säilitamisel, arendamisel ja kandmisel. Valitsusasutused, kohalik omavalitsus, erasektor, kogukonnad ja üksikisikud – kõik ja igaüks – kannavad vastutust kultuuriliste väärtuste säilimisel.

- Arvame, et kultuuripärandi säilitamine ja KASUTUSES HOIDMINE PEAB OLEMA riiklikult suunatud teadlik valik, sest täidab kõiki parema elukeskkonna – kliima- ja energiatõhususe, looduskaitse, säästva renoveerimise ja kestlikkuse – eesmärke.

Mis paneb meid muretsema?

1 MUINSUSKAITSE VALDKONNA ALARAHASTAMINE

Kultuuripärand ei säili ainult väärtustest rääkides. Pärand vajab järjepidevat hoolt, investeeringuid ja toetusi, sest tegemist on taastumatu ressursiga. Kui väärtuslik hoone, paik või kihistus kaob, ei ole seda võimalik samal kujul taastada.

Ilma vajaliku rahastuseta …

… on pärandihoid loosung. Eesti kultuuripärandi väärtuslikuma osa säilitamine on oluline avalik huvi ja ülesanne, mida ei ole võimalik täita vaid sellest rääkides. Kultuuripärandi edasikandumine tulevastele põlvedele eeldab tegutsemist ja rahastamist.

… ei saa riik olla väärilisek eeskujuks omaenda pärandi hoidmisel. Kui riik omanikuna pigem loobub renoveerimisest ajaloolistes hoonetes seal tegutsemise asemel, puudub eeskuju riigi kui kultuuripärandi hoidja näol. Kokkuhoiu tingimustes tehakse lühiajalist kasumit silmas pidades otsuseid, mis kultuuriväärtuste säilitamist ei toeta.

… ei toeta riik omanikke piisavalt, et tagada pärandi säilimine ja kasutuses hoidmine. Riik seab omanikele säilitamisnõudeid ja omandipiiranguid, kuid ei paku samal ajal piisavat tuge nende täitmiseks. Praegu puudub toetus, mis tagaks omanikule mälestise säilimise. Nõustav ennetus ja nõuetel põhinev loamenetlus ilma adekvaatse rahalise toetuseta ei taga mälestiste säilimist, vaid tekitab umbusku ja ebaõiglustunnet riigi toimimisse.

… remondivõlg kasvab, halvas ja avariilises seisukorras mälestiste ning muinsuskaitsealal asuvate hoonete arv suureneb ning pärandi hävimise suund süveneb.

Riigieelarve kasvas 2006–2026 ligi viis korda, toetused vähem kui kaks korda.

Toetuste osakaal riigieelarvest vähenes 0,06%-lt 0,02%-le.

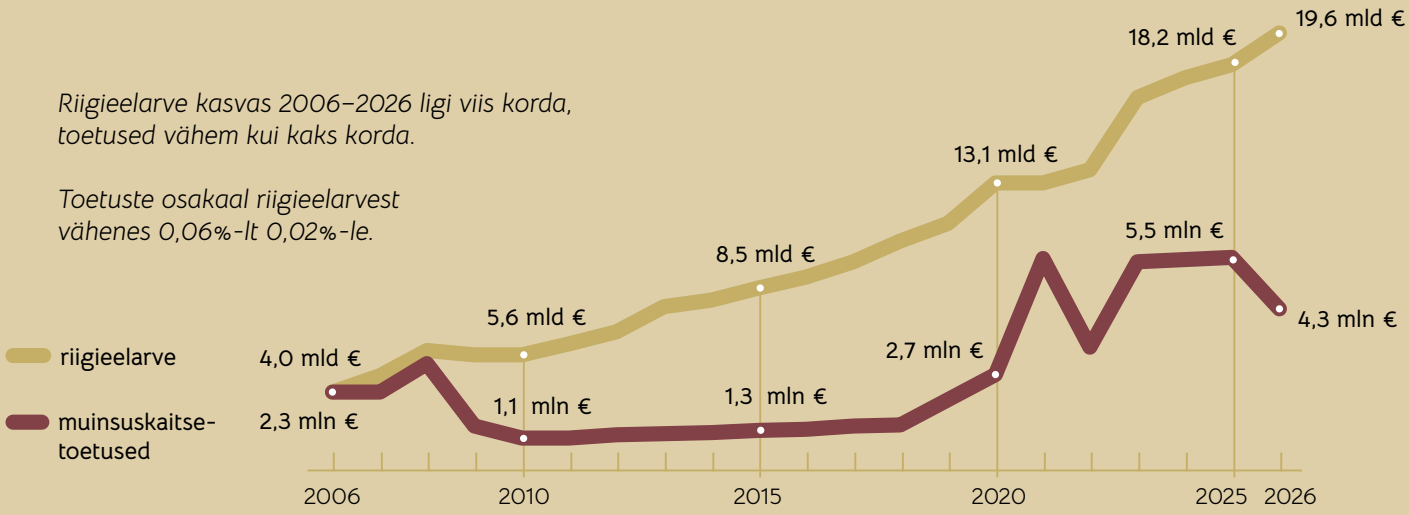

2 RIIGI OTSUSTE MADAL KVALITEET JA PÄRANDIGA MITTEARVESTAMINE

Kultuuripärandit ei ohusta ainult pahatahtlik tegevus, vaid ka tegevusetus ja otsused, kus pärandiga ei arvestata. Kui riigi ja kohaliku tasandi ruumi-, planeerimis-, omandi- ja arendusotsustes ei hinnata mõju kultuuripärandile, võib see kahjustuda ka siis, kui ükski otsus otseselt ei suuna hävitamisele.

PÕHJUS: pärandiga ei arvestata piisavalt kõikide tasandite planeeringutes ja ruumiotsustes; kohaliku tasandi kaitse võib jääda deklaratiivseks; andmed on puudulikud ning otsustajate teadlikkus madal.

TAGAJÄRG: kultuuripärand hävib, kuna otsused ei arvesta piisavalt ajaloolist keskkonda ega varasema inimtegevuse jälgi linnaruumis, maastikul ja pinnases ning tegevuste mõju kultuuripärandile ei ole otsuse tegemisel hinnatud.

3 PUUDULIK KOMMUNIKATSIOON JA SELLEST TULENEV MADAL TEADLIKKUS

Muinsuskaitse valdkonna eesmärgid, kasu ja praktiline tähendus ei ole laiemale avalikkusele piisavalt arusaadavad. Kui inimesed ei mõista, miks pärandit hoitakse ja kuidas see mõjutab nende elukeskkonda, tajutakse muinsuskaitset kergesti piirangu, mitte ühise väärtuse ja ühiskondliku hüvena.

PÕHJUS: valdkond ei ole kõigis oma püüdlustes laiemale avalikkusele arusaadav ja mõistetav.

TAGAJÄRG: valdkondadeülene koostöö jääb nõrgaks, pärandit ei nähta elukeskkonna kvaliteedi osana ning muinsuskaitse suhtes tekib usaldamatus või ükskõiksus.

Restaureerimistoetuse saanute osakaal taotluste kogumahust aastate lõikes

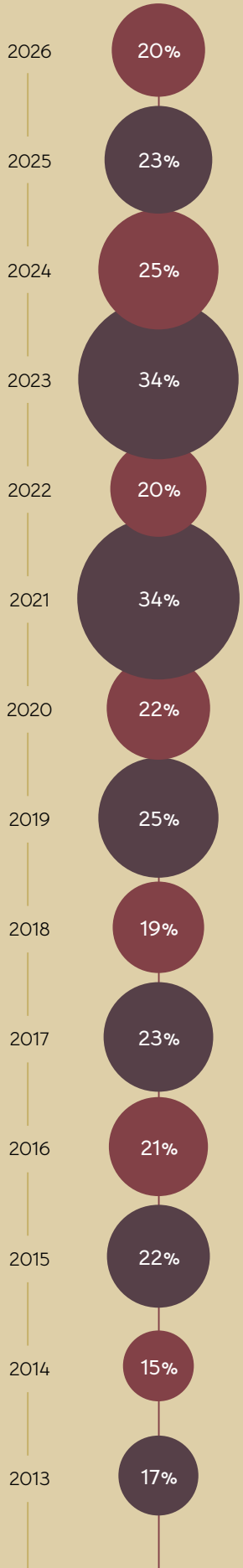

Muinsuskaitse visioon aastani 2030

- Kultuuripärand teeb Eestist Eesti. Väärtuslik on väärtustatud ja seeläbi säilib.

- INVESTEERIME JÄRJEPIDEVALT pärandi säilitamisse selleks, et tulla toime kaasaja määramatusega ja olla tulevikus konkurentsivõimelisemad.

- Riiklik kultuuripärandi KAITSE ON VÄÄRTUSPÕHINE ning väärtuslikuma osa säilitamine ja haldamine on adekvaatselt rahastatud – toetuste eelarve tasemel, mis tagab kultuuripärandi säilimise ja seisukorra paranemise; omandipiirangud kompenseeritud tasemel, mis motiveerivad hooldama.

- Kultuuripärand ON VALITSUSE PRIORITEET, läbiv teema kõikides otsustes ja olemas on selge muinsuskaitsepoliitika. Sarnaselt riigikaitse, ligipääsetavuse või ruumiloomega töötatakse kolme aasta jooksul valitsuse tasandil läbi pärandihoiu poliitika ja selle rakenduskava. Valitseb rolliselgus (kes mida teeb ja mille eest vastutab).

- Meil on olemas KOKKULEPPED JA POLIITIKA, kuidas toimub muinsuskaitse väärtuste määratlemine ja kaalumine.

- Riiklik pärandihaldus on ENNETAV JA KOHANEV – suudab muutusi ja riske ette näha, mõju hinnata ning leida väärtusi hoidvaid ja sobivaid lahendusi. Ametid on piisavalt ja pädevalt mehitatud.

- Omanikud ja arendajad USALDAVAD muinsuskaitse valdkonda, see on lahendusi otsiv, väärtust loov ja arusaadav.

- Pärand säilib kõige paremini, kui on KASUTUSES ja kasulik tänastele kasutajatele, osa igapäevategevustest. Pärandi kasutuses hoidmine on Eesti elujõulisuse tagamise prioriteet. Iga mälestise jaoks on tulevikuplaan.

- Keegi ei karda muinsuskaitset, kultuuripärandi väärtused ja kasud on tõlgitud KAASAEGSEKS. Valdkonnal on võimekus selgitada ning lahendada vastandlike avalike huvide konflikte.

Visiooni elluviimiseks vajalikud lahendused ja tegevused

Lähivaates:

1. RAHASTUS – pärandi hävimise trendi murdmiseks tuleb järgmise viie aasta jooksul mälestiste omanike toetuseks leida vähemalt 20 miljonit eurot aastas (80% toetuse taotluste mahust).

2. HALDUSVÕIME TÕSTMINE – haldusorganid (KuM, MKA, KOVid) peavad olema adekvaatselt mehitatud ja rahastatud, et olla partneriks mälestiste omanikele, valdkonnas tegutsejatele (ehitajad, planeerijad, uurijad, arhitektid jt) ja ka teistele haldusorganitele, ministeeriumitele, haridusasutustele. Andmed ja infosüsteemid peavad võimaldama ristkasutust ja kiireid menetlusi. Erialase pädevuse kõrval tuleb otsuste langetamisse kaasata terviklikku elu- ja ruumikvaliteeti tagavaid pädevusi.

3. KOMMUNIKATSIOONI FOOKUS – iga muinsuskaitsja, omanik ja haldaja on kõneisik, interpreet ja inspireerija. Kultuuriväärtuste selgitamine ja lugude rääkimine on iga valdkonna esindaja töö. Riigi omandi puhul kõnelevad teod ja eeskuju kõige valjemalt.

Pikas vaates:

4. RIIGI OTSUSTE KVALITEEDI TÕSTMINE. Pärand säilib kõige paremini, kui see on kasutuses. Ruumiotsused, asukohavalikud, loamenetlused peavad esikohale seadma ajalooliste hoonete ja paikade **kasutuses hoidmise**, kaasaegsete lahenduste ja kasutuste leidmise. Vajalik on Riigikantselei juurde valdkondade ülese rakkerühma moodustamine, et leppida kokku ehitatud kultuuripärandit mõjutavate oluliste otsuste tegemise riiklikes põhimõtetes ning riigi kinnisvarapoliitika aluste täiendamine, seades üheks prioriteediks ka ajaloolise ehituspärandi kasutuses hoidmise ja hea seisukorra.

5. Poliitikute ja tippametnike HOIAKU MUUTMINE: pärandihoiul on otsene positiivne majanduslik mõju restaureerimistegevuse, külastussektori ja kõrge lisandväärtusega töökohtade kaudu. Kultuuripärand on investeering, mitte kulu. Iga kultuuripärandi sektori töökoht loob 26,7 kaudset töökohta[1]. Kultuuriline eristuvus on osa kohatunnetusest ja konkurentsivõimest nii kogukonna tasemel kui ka rahvusvaheliselt.

6. UUTE FINANTSINSTRUMENTIDE ANALÜÜS JA VÄLJATÖÖTAMINE – lisaks otsetoetustele on vaja soodsatel tingimustel laene, käenduseid, tagatisi ja maksusoodustusi, mis aitavad omanikel investeerida kultuuriväärtuslikesse hoonetesse.

---

1 *Cultural Heritage Counts for Europe, 2016. CHCFE - Europa Nostra, lk 154*

7. KEHTIV ÕIGUS peab võimaldama väärtuspõhiseid otsuseid, suur avalik huvi pärandi kui taastumatu ressursi säilitamiseks on võrdselt kaalukas teiste avalike huvidega (huvide põrkumisel keskkonna, korrakaitse, teedeehituse jt valdkondadega), valdkondlike otsuste arusaadavus ja järjepidevus põhimõtetes tagab õiglustunde ja usalduse.

8. PÄDEVUSTE SÄILITAMINE JA ARENDAMINE – erialateadmiste- ja oskuste arendamine, tööjõu kättesaadavus ning pädevuse tõendamine peavad tagama tööde kvaliteedi ning konkurentsi teenuste turul.

9. KLIIMA JA ENERGIATÕHUSUSE eesmärke täites tuleb eelistada kultuuriväärtuslike hoonete säilitamist uute hoonete ehitamisele ning arvestada kogukulu ühiskonnale – süsinikujalajälje ja eluringi arvutused peavad arvestama olemasoleva kultuuripärandi säilitamise kliimamõju. Pärandobjektid looduses (looduslikud pühapaigad, kivikalmed, kääpad jpt arheoloogiamälestised) aitavad kaasa elurikkuse säilimisele.

Muinsuskaitse Nõukogu:

Siim Raie, muinsuskaitse valdkonna ekspert, esimees
Riin Alatalu, ICOMOS Eesti ja Eesti Kunstiakadeemia esindaja, aseesimees
Toomas Adrikorn, Eesti Arhitektide Liidu esindaja
Ulla Kadakas, Eesti Arheoloogide Liidu esindaja
Kalle Komissarov, Riigi Kinnisvara AS-i esindaja
Ants Kraut, Eesti Muinsuskaitse Seltsi esindaja
Kaido-Allan Lainurm, Eesti Mõisate Ühenduse esindaja
Lauri Suu, Kliimaministeeriumi esindaja
Andres Levald, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi esindaja
Priidu Pärna, Eesti Omanike Keskliidu esindaja
Helen-Sooväli Sepping, Tallinna Tehnikaülikooli esindaja
Kalle Toomet, Eesti Linnade ja Valdade Liidu esindaja
Viljar Vissel, kunstimälestiste ekspert

Kaasrahastanud Euroopa Liit

Käesoleva dokumendi valmimist toetas Euroopa Liidu kaasrahastatud projekt LIFE heritageHOME, mida juhib Kultuuriministeerium. Selles avaldatud seisukohad ja arvamused on vaid autorite omad ega pruugi kajastada Euroopa Liidu või CINEA omi. Euroopa Liit ega toetav asutus ei saa nende eest vastutada.